

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **489**

C.J. de Ruijter

Doop, belijdenis,
avondmaal

MEDITATIEF **492**

Adrian Verbree

Hartenheer

ACHTERGRONDEN **493**

E.A. de Boer

Dordtse Leerregels...
vandaag

en verder...

Nieuws van de classes

Nieuw uitgekomen

Boekbespreking

Meeglezen

KERKELIJK LEVEN / *C.J. de Ruijter*

DOOP, BELJDENIS, AVONDMAAL

Wanneer doe je belijdenis? Die vraag houdt catechisanten, dominees en kerkeraden regelmatig bezig, in verband daarmee besprak ik vorige week hier een paar vragen rond openbare geloofsbelijdenis en catechese. Aan het slot van mijn artikel gaf ik aan, dat hier een rol speelt welke plaats de openbare geloofsbelijdenis inneemt. Aan de ene kant verbinden we die nl. met de doop. Aan de andere kant met de toelating tot het Heilig Avondmaal. Vandaar dat catechese vaak beschouwd wordt als een begeleiden van de doopleden op weg naar de viering van het Heilig Avondmaal. Maar de verbinding tussen die twee is niet altijd even gemakkelijk vorm te geven. Daarop ga ik in dit artikel nader in.

Doop en geloofsbelijdenis

Allereerst hebben we de openbare geloofsbelijdenis altijd verbonden met de doop. Dat is eigenlijk het eerste dat we uit de Bijbel leren over de doop. Wie gelooft en zich laat dopen, zal behouden worden (Marcus 16 : 16). Die twee horen onlosmakelijk bij elkaar.

Vanaf het begin is dat in de kerk ook altijd zo beleefd. We moeten ons realiseren, dat dit verband ook zichtbaar en hoorbaar was in de kerk. Juist in dat begin waren het immers vooral volwassenen die gedoopt werden. Bij die gelegenheid legden zij belijdenis van hun geloof af. En zo is de Apostolische Geloofsbelijdenis ontstaan. De for-

mule van de doop (in de naam van de Vader, de **Zoon** en de **Heilige Geest**) is nog dtijd herkenbaar als de **basisstructuur** van die belijdenis. Die **beginsituatie** is grondig veranderd. Er kwam een moment dat de **kerk** meer groeide van binnenuit dan van buitenaf. In plaats van de volwassendoop werd de **kinderdoop** regel. Maar het blijft **natuurlijk belangrijk** dat verband tussen doopen en geloofsbelijdenis vast te houden. Zolang **het** kind klein is, doen de ouders om zo te zeggen belijdenis voor hun kind. Maar de bedoeling is dat kind zelf leert amen te zeggen.

Antwoord op je doop

Gods belofte vraagt om het amen

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRMFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingsstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij d8 Stichting Bralectah. Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit cli blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

van het geloof. Je **zou** kunnen **zeggen**, dat de doop tot uitdrukking brengt **hoezeer** Gods belofte om ons geloof vraagt en daarmee samenhangt. De kerk **heeft** dat ook onder woorden gebracht, **b.v.** in antwoord 74 (HC): de Heilige **Geest**, die het geloof werkt, wordt ook **aan** de kinderen beloofd. Daarom is vanaf de doop heel de **opvoeding** (en de catechese) daar **ook** op gericht. Zo **hebben** we **openbare** geloofsbelijdenis altijd gezien als 'antwoord op je doop'.

Het is-dus belangrijk dat we in de kerk die samenhang tussen doop en geloofsbelijdenis serieus nemen. **Onze** kinderen zijn door de doop **van** de kinderen van de ongelovigen onderscheiden (antw. 74). Maar dat onderscheid vraagt om antwoord. Wij mogen in de opvoeding en de catechese tegen de kinderen **van** de **kerk** zeggen, dat God met zijn belofte naar hen toe **komt**. Tegelijk **ligt** daarin de **uitnodiging** om zich ook te geven aan de God van hun doop.

Als je dan de openbare geloofsbelijdenis uitstelt, ontkracht dat eigenlijk het onderscheid dat door de doop wordt aangebracht. Vanuit de doop bezien zou je zo spoedig mogelijk geloofsbelijdenis moeten doen. Je zou zelfs kunnen zeggen: wie nog niet zijn geloof belijdt is eigenlijk maar half gedoopt.

Toegang tot het Heilig Avondmaal

Niet alleen vanuit de doop leggen we verband met de **openbare** geloofsbelijdenis. Er loopt **ook** een duidelijke lijn naar het Heilig Avondmaal. Het **belijdenisformulier** laat dat helder zien. Het gaat om de **toegang** tot het **Heilig Avondmaal**.

De kerk heeft dat heel mooi onder woorden gebracht in art. 35 NGB: Als wij avondmaal vieren, 'doen wij belijdenis van ons geloof en **van** de **christelijke godsdienst**'. Als we **aan** tafel gaan, erkennen we dat wij midden in de dood liggen. Maar dat we ons leven buiten onszelf, in Jezus **Christus** zoeken. Aan tafel gaan is schuldbelijdenis en ge-

loofsbelijdenis.

Tot zover sluit de lijn naar het avondmaal prachtig aan bij de lijn naar de doop. Het **belijdenisformulier** legt **die** twee lijnen **ook** precies in **elkaars** verlengde in de tweede **vraag**:

Geloof u Gods verbondsbelofte, waarvan u in de doop het teken en zegel ontvangen hebt? En belijdt u, nu u de toegang vraagt tot het heilig avondmaal, dat u vanwege uw zonden een afkeer hebt van uzelf en u voor God verootmoedigt en uw leven buiten uzelf in Jezus Christus, de enige Verlosser, zoekt?

In deze vraag laat de kerk zien, dat de lijn van doop naar geloofsbelijdenis direct doorloopt naar avondmaal. Het antwoord op je doop geef je door aan te gaan aan het avondmaal.

Het avondmaal niet uitstellen

Vanuit de doop bezien zou je zo spoedig mogelijk belijdenis moeten doen. Dat was hierboven de conclusie. Als het avondmaal direct in het verlengde daarvan ligt, zou je dus moeten zeggen: we moeten zo spoedig mogelijk de toegang tot het avondmaal openen. Die conclusie is in de tijd van de Reformatie ook steeds getrokken. Er was een bepaalde **variatie** in de praktijk, maar in ieder geval tussen de 12 en de 15 jaar werden de jongeren van de **kerk** toegelaten tot het avondmaal.

Natuurlijk ging dat niet **zomaar**. Er ging een catechese aan vooraf waarin de hoofdzaken van het christelijk geloof aan de orde kwamen. Op dat punt werd ook met hen **doorgepraat**, voordat zij werden toegelaten. En **bovendien** ging na die tijd de catechese **ook** **gewoon** verder.

Wie **nu** naar de praktijk onder ons kijkt, **merkt** dat er op dit punt **een** en ander **veranderd** is. Er is **een** tendens waarneembaar om de **leeftijd** van belijdenis-doen **wat** verder naar achteren te schuiven. **Voor** heel veel jongeren **ligt** dat tegenwoordig rond de twintigjarige leeftijd. Met als gevolg dat je ook pas

op die leeftijd aan het avondmaal gaat.

Op die manier ontstaat er spanning tussen beide samenhangen rond de openbare geloofsbelijdenis. Aan de ene kant zou je zo gauw mogelijk belijdenis moeten doen. Daar vraagt je doop om. Aan de andere kant wordt de toelating tot het avondmaal uitgesteld. En zo is er in de praktijk weinig of geen gelegenheid om al vroeg openbare geloofsbelijdenis te doen. Op deze manier dreigt de eenheid, die de tweede belijdenisvraag zo mooi onder woorden brengt, in tweeën te breken. In ieder geval komt er een behoorlijke spanning op te staan.

Waar komt die spanning vandaan?

Mijns inziens zijn er twee oorzaken aan te wijzen die ertoe bijdragen dat doop en avondmaal uit elkaar getrokken worden. In de eerste plaats is dat de veranderde visie op het doen van openbare geloofsbelijdenis. Vorige week schreef ik al dat we in onze kerken vaak een strikte instemming met de leer van de kerk hebben gevraagd (of vragen we dat nog), als mensen openbare geloofsbelijdenis wilden doen. Wanneer dat betekent dat iemand volmondigen in volle verantwoordelijkheid ja zegt tegen de leer van de kerk, vereist dat een zeer grondige catechese, waarbij in ieder geval de Drie Formulieren van Enigheid moeten zijn doorgewerkt. Een vroeger geloofsbelijdenis is dan al volledig uitgesloten.

In mijn vorige artikel heb ik al een paar bezwaren besproken die aan die visie vastzitten. Maar hier blijkt dat we vanuit de doop opnieuw een bezwaar kunnen formuleren. Wanneer instemming met de leer van de kerk een zwaar accent krijgt, respecteren we te weinig het bijbelse verband tussen doop en geloofsbelijdenis. Het betekent in feite uitsstel van de viering van het Heilig Avondmaal. Het verband tussen doopen en avondmaal kan zo gemakkelijk op de achtergrond raken. In het verlengde van deze eerste oorzaak is er nog een tweede ele-

ment aan te wijzen. Als je openbare geloofsbelijdenis doet en dus toegang krijgt tot het avondmaal, word je beschouwd als belijdend lid in volle rechten. Dat is ook logisch, als de kerk vraagt om instemming met de leer van de kerk. Er wordt dan toegewerkt naar volledige mondigheid van de leden. En daar past ook bij, dat je lid bent in volle rechten. Dus ook b.v. actief kiesrecht krijgt in de gemeente. Het ligt voor de hand, dat je zulke rechten ook niet al te vroeg aan jonge leden van de kerk toekent. Maar het is voor mij de vraag, of op deze manier de openbare geloofsbelijdenis niet een te zwaar accent krijgt.

De huidige praktijk

De praktijk van het doen van openbare geloofsbelijdenis onder ons, heeft m.i. een aantal nadelen. Ik noem er hier nu twee. In de eerste plaats remmen wij het doen van geloofsbelijdenis af door de eisen die we eraan stellen. Er is nauwelijks ruimte voor een vroeger geloofsbelijdenis.

Er is juist veel meer een tendens waar te nemen dat catechisanten (en soms ook de catecheten) de neiging hebben die belijdenis maar uit te stellen. 'Ik ben er nog niet aan toe', wordt dan gezegd. Maar de vraag is waar je dan nog niet aan toe bent. Dat uitsstel heeft vaak te maken met vragen die overgebleven zijn. Of ook met de kerkkeus. Er zijn catechisanten die niet zeker weten of ze wel in de vrijgemaakte kerk lid willen zijn.

Maar de praktijk wijst uit, dat uitsstel van de geloofsbelijdenis lang niet altijd vruchtbaar werkt. Onze catechese is er ook nauwelijks op ingesteld om wat oudere doopleden goed te begeleiden. Vaak blijven ze dan wat meedraaien in de oudste catechisatiegroep. Maar dat programma ken je ook wel na een jaar. Zo neemt de motivatie ook niet echt toe. Niet zelden gaat de catechese-periode zo als een nachtkaaars uit. En uitsstel kan zelfs afstel worden.

In de tweede plaats noem ik hier een bezwaar vanuit de viering van

het avondmaal. In de huidige situatie viert veel jongeren geen avondmaal in de periode dat zij het hard nodig hebben. Op 15-20-jarige leeftijd is het erg belangrijk dat de kerk stimulansen levert die de verbondenheid aan God en de gemeenschap van de kerk versterken (in dat opzicht zouden we trouwens eens veel breder naar het jeugdbeleid van de kerk moeten kijken!). Die verbondenheid zou juist in de viering van het avondmaal sterk tot uitdrukking kunnen komen. (Ik ga er dan vanuit dat de avondmaalsviering ook echt op een stimulerende wijze plaatsvindt, maar vanzelf spreekt dat niet!) Het is me helemaal niet te doen om een pleidooi voor kinderen aan het avondmaal. Daar hoop ik volgende week op terug te komen. Ik grijp hier alleen terug op een mooie praktijk die vroeger in de gereformeerde kerken gold. Maar in de huidige situatie wordt er op een liturgisch belangrijk moment afstand geschapen tegenover jongeren. Terwijl de gemeente metterdaad haar geloof belijdt door aan tafel te gaan, wordt tegen jongeren gezegd: jullie nog maar even niet. Laten we zo niet een belangrijke kans liggen? Ik denk dat zij er op dat moment nog niet aan toe zijn volledig te staan voor de leer van de kerk. Maar zouden zij echt niet hun geloof in God kunnen belijden? Het is voor mij de vraag of wij terecht al die dingen aan elkaar gekoppeld hebben.

Knelpunten

Ik heb tot nu toe een aantal punten aangewezen die in de huidige praktijk van catechese en belijdenisdoen onbevredigend zijn. Volgende week hoop ik het een en ander op een rijtje te zetten en al vragend een bepaalde richting te wijzen. Ik pretendeer niet een volledige oplossing te hebben. Maar contact met dominees en catechisanten wijst uit, dat er wel een aantal knelpunten zijn. In aansluiting aan onze gereformeerde traditie moeten we daar met elkaar over door denken. Zo de Here wil daarover de volgende week verder.

M meditatief

'Jezus... kreeg hem lief.'

Markus 10 : 20

'Papa, ik wil geen God zijn.' Aldus mijn zoontje.

Bescheidenheid?

Nee, want meteen **voegt** hij er **aan toe**: 'Dat is **zó** saai!'

'**Maar waarom** dan?' vraag ik.

'Dan weet je alles altijd al van te voren. Dat is niks aan!'

Tja...

Wij – **niet** alleen **de kinderen** – zijn zo **klein**, dat **wij ónze** beperkingen zomaar tot Góds grenzen verheffen. Per definitie waarnemend **vanuit & kaders 'ruimte** en **tijd**', lopen wij op **meerdere** fronten vast met het gegeven **van een vooruitziend** God.

Ik moest denken aan **wat** mijn zoon hierover zei, toen ik in Markus 10 over Jezus las. Je merkt in de **evangelien**, dat ook **Jezus** vaak **van te voren** weet, wat er **zal** gaan gebeuren.

'Deze ziekte is niet ten dode.' En hoe **dood Lazarus** ook **was**, Jezus kreeg **gelijk**.

'Voor **Filippus u riep**, **zag Ik u** onder de vijgeboom.' En hoe blij was **Natanaël!**

'Want Hij wist, wie Hem verraden zou.' En de Judaspenning in onze tuinen herinnert nog altijd aan zijn vooruitziende blik.

Jezus wist 's morgens **wat** er 's middags zou **komen**. En toch is **daarmee** niet alles gezegd. Dat merken we **als Markus schrijft**: 'En Jezus, hem **aanzien**de, **kreeg hem lief**.'

Ik vind **dit** een **prachtzin**.

Wij leren in de **kerk** en op de **catechisatie**, dat God **mensen** liefheeft.

Al van vóór de grondlegging van de wereld, zeggen we dan. We snappen wel niet precies hoe dat zit, maar 't is wel waar, want het staat er.

Krijgt u daar een **warm** gevoel van? **Ik** vind dat niet gemakkelijk. Ik zeg niet **dat** het **niet zou** moeten **of** dat het niet kan, ik zeg alleen dat **ík** het **niet** gemakkelijk **vind** hier **iets bij te** voelen.

Met wat **Markus hier** zegt, is het anders, dit raakt me wel heel direct.

Jezus keek naar die man... **en toen kreeg Hij hem lief**. Jezus **voelde zijn hart warm worden**. Het overkwam Hem.

Maar is dat **wel** waar? Wist Hij niet van te **voren**, ook van **déze ontmoeting**? Dat is niet de kwestie. Want **dat** doet **er na** deze woorden opeens niet meer toe.

Markus' pen biedt hier een hartverwarmend zicht op wat er **in Jezus** omging. Jezus' hart **ging** sneller slaan, toen Hij nog eens **goed keek** naar de man die Hem vroeg: Goede Meester, wat moet ik doen om het eeuwige leven te beërven?

Hij begon **van** hem te houden!

En **díe reactie** van Jezus doorbreekt elk statisch beeld van de Here dat wij mochten hebben.

Hier is Hij niet de Onaangedane, die nooit **verdrietig** of aangenaam verrast **kan** worden, **omdat** Hij **alles** al van te voren weet, hier is Jezus duidelijk **Hartenheer**. Net als in die situaties **waar Hij** met **ontferming** wordt bewogen. En de keren dat Hij zich **verwondert over geloof** of ongeloof. En zal zijn hart niet zeer hebben **gedaan**, toen bleek dat deze man, **van wie** Hij

was gaan houden, met zijn geld was getrouwd?

Wat wil ik **eigenlijk** met dit stukje? Ik zou graag **willen dat** er van dit **Markus-fragment** een vonk overslaat naar uw hart. **Wéten** dat God, Jezus van ons houdt, is niet **per se hetzelfde als zingen van Jezus' en Gods** liefde. Ik wil graag dat u zingt. 'Met hart en mond', **zoals** dat heet. **Maak** u blij over wat hier **gebeurt**: Jezus kreeg **hem** lief. Zo levensecht, zo met warmte, **wil Hij ook naar u** kijken.

Voor onze **Heer** kent **de** toekomst geen geheimen. Het is waar. Maar die belijdenis stempelt Hem niet tot **'Onbewogen Beweger'**. Bij onze Heer is harten troef.

En dat is **niet saai!**

DORDTSE LEERREGELS ... VANDAAG

LA. de Boer

Achtergronden

In de verkennende gesprekken tussen de Gereformeerdvrijgemaakte en Nederlands Gereformeerde Kerken viel de naam van drs. H. Smit.¹ Hij zou de leer van de eeuwige verwerping bekritisseren en zo in strijd komen met de DL. In een bespreking van het betreffende rapport wees ik op onjuistheden in dit oordeel, zowel in ethisch als analytisch opzicht.² Ook sprak ik toen de bereidheid uit nader op Smit's werk in te gaan. Die toezegging wil ik nu waarmaken.

Begeleidend schrijven

Eerst iets over de man, dan over zijn werk. Drs. H. Smit (1930) is predikant van de Nederlands Gereformeerde Kerk (NGK) te Barendrecht. Bovendien is hij begeleider voor de dogmatische vakken in de zogeheten 'Theologische Studie Begeleiding' van die kerkgemeenschap. De NGK hebben geen eigen opleiding tot de dienst des Woords. Bunders studerende theologen worden door middel van de TSB daar vakmensen uit eigen kerk begeleid. In 1994 verscheen een bundel studies waarin een ander gepresenteerd wordt dat in de loop der jaren als materiaal voor deze studiebegeleiding geschreven werd. Het is het boek *Begeleidend schrijven*.³ Het is geen thematische bundel die een totaalindruk wil geven. Maar als bundeling van lezingen (over het Woord, de leer en de praktijk) krijgen we toch een indruk van wat binnen

de NGK aan theologische bezinning plaatsvindt. En dat voor het eerst! In Smit's bijdragen ontvangen we inzicht in wat op het gebied van dogmatiek en aanverwante vakken gepresteerd en gedoceerd wordt. Het wordt tijd dat we dat p reageren.

A.L.Th. de Bruijne en ondergetekende zijn van plan deze bundel te bespreken. De verdeling is w dat ondergetekende de artikelen van Smit met als brandpunt de verkiezingsleer doorlicht. De eerst—noemde hoopt op e n later tijdstip de studies van drs. H. de Jong te bespreken. Zo willen we in gesprek treden met theologen uit Nederlands Gereformeerde kring.

Bang voor afwijking?

In mijn eerder genoemde bijdrage schetste ik het eerste artikel Woord en belijdenis, over de relatie tussen de heilige Schrift en de belijdenisgeschriften. Aan het slot ervan heeft Smit geschreven: 'Het

zou goed zijn als men afspraak geen kerkelijke veroordeling te zullen baseren op het loutere (!) feit van belijdenisafwijking maar — zonodig — op de inhoudelijkheid van die afwijking gesteld en beoordeeld in het licht van de Schrift zelf' (120). Wie dat zo leest, zonder het artikel zelf gezien te hebben, denkt: waarom stelt hij dit? Wijkt hij misschien zelf af van wat gezamenlijk beleden is?

Ik haal dit punt naar voren, omdat het ook een rol speelt in het artikel *De Dordtse Leerregels ... vandaag*. Daarin schrijft hij de instemming met de DL niet onder woorden te willen brengen "met de wel erg krampachtige formule, dat ik gelidd dat de DLR in haar geheel en in al haar delen in alles (!) met Gods Woord overeenkomen". Hoe dan wel? Als 'een 'onbekrompen en ondubbelhartige' instemming met wat de DLR klaarblijkelijk en evident bedoelente belijden: het volstrekte "Sola Gratia" en het volstrekte "Soli Deo Gloria", zowel ten aanzien van de verwerving alsook ten aanzien van de toeëigening van het heil' (138).

In het rapport van deputaten kerkelijke eenheid is veel geschreven over de aard van de binding aan de belijdenis, zonder dat concrete punten ter sprake kwamen. Hier lag en ligt een concreet punt om a. te spreken over een deel van de geloofsleer, nl. de verkiezingsleer en b. over de wijze van binding aan de belijdenis over dit leerstuk. We beginnen met het eerste: Smit's bijdrage over de leer van de verkiezing. Aan het einde hoop ik terug te keren tot de formulering van de wijze van instemming met de DL.

Verkiezing... vandaag

Ik begin met een paar inleidende opmerkingen.

1. Het artikel *De Dordtse Leerregels ... vandaag moet* strikt naar de titel **gelezen** worden. Het gaat Smit erom aan te wijzen hoe wij **&** zaak van de DL **vandaag** het beste **kunnen** belijden. Geleerd door misverstanden die tot op heden rijzen, mede door de wijze van argumenteren in de DL, **moeten** we **dezelfde** dingen **vandaag** misschien anders zeggen. Smit had, gezien de kwaliteit van zijn werk, stellig meer te zeggen gehad, als hij de DL bijvoorbeeld historisch had toegeleend. Stellig minder kwetsbare dingen **ook**.
2. In slechts 15 pagina's lijkt de auteur het totaal van de DL te bespreken. In feite kiest hij er enkele thema's uit. Die hebben bovendien de vorm van 14 stellingen die eerst **gelanceerd** en vervolgens **kort** toegelicht worden. Elke **stelling** kan dus gemiddeld minder dan 1 pagina **ruimte krijgen**. Dit is een signaal Smit niet te overvragen. **Hem** ondervragen is misschien een betere **weg**.
3. Hij documenteert zijn artikel niet vanuit de ongetwijfeld formidabele studie die hij heeft gepleegd. Wel verwijst hij vooraf naar het grote boek van C. Graafland, Van **Calvijn** tot **Barth**. Heeft hij ook J. Kamp-huis' reactie daarop, vooral over de kritiek op Calvijn gelezen?⁴ Overigens is sinds de Vrij-making een **formidabel** stel studies over de DL verschenen. In de vijftiger jaren was in eigen **kring kritiek** tegen Dordt te horen, die gevoed werd door de **herontdekking** van het verbond. Een vrijgemaakte lezer ziet voortgaande studie **graag** ingebed in de traditie⁵ waarin de **Nederlands** Gereformeerden toch

ook **zeggen te delen**. Smit's studie had aan inbedding gewonnen als hij die niet alleen voor oratie, maar ook voor publicatie geschreven had.

Deze beperkingen in acht nemend hoop ik recht te doen aan wat drs. Smit wel geschreven heeft.

Kritische kanttekeningen

Smit schreef een aantal kanttekeningen bij de DL. **Sommige** zijn uitbundig positief. Ik noem een voorbeeld. 'Zeer goed **wordt** door de DLR gesteld – V,10 – dat de troost van de volharding slechts te genieten is in de levende **geloofsbe-trokkenheid** op de Here en op zijn belofte-van-trouw, waarbij het geloof uiteraard geen 'scheppende' functie heeft, maar wel functioneert als de **door** de Here bevolen en gegeven onmisbare hand om het heil van God te ontvangen' (137). In het vervolg zal ik **alleen** de **kritische** kanttekeningen schetsen. Waarop concentreert zich Smit's **kritiek**?

1. De wijze **waarop de DL over** het raadsbesluit van verkiezing en verwerping **spreken** is te 'afstandelijk-definiërend'. Het sprekend **tekstverband** van de bewijspplaatsen (troostend, vermanend) ging verloren. Smit stelt ter inleiding: de DL 'kon-den wel het kerkelijke 'stand-punt' vertolken, **maar** ze konden toch niet echt worden tot een 'woordkanaal' van de belijdenis der harten' (139). **Een** voorbeeld **van deze kritiek** is dat de **formule** 'een bepaald aantal mensen' is gesmeed (I 7). Rij noemt dat constaterend en afstandelijk. In de dogmatiek wordt dit wel de '**numerus clausus**', het begrensde aantal **uitverkorenen** genoemd.
2. De verwerping lijkt simpelweg de logische keerzijde van de verkiezing te zijn (142). Hoe

zullen we over **God** spreken, als er één besluit van **verkiezing-en-verwerping** is? 'Als een God die we evengoed 'Toorn' als 'Liefde' **zouden** kunnen noemen, evengoed 'Heer-des-doods' als 'God-des-levens'? Smit is bang dat we een **even-wichtsconstructie** maken die een valse indruk **van God geeft**.

3. DL I 8 **zegt** dat de **uitverkiezing** onder **oud** en nieuw verbond een en dezelfde is. Klopt dat bijv. met de **heilshistorische le-zing van** de Bijbel? Heeft Calvijn op grond daarvan niet van verschillende graden **van** 'verkiezing' **gesproken**? Het is naar mijn gedachte evenwel een tragisch feit dat **men tussen** de lijn van het **historisch-horizontale** en de lijn van het eeuwig-ver-ticale heeft willen kiezen' (145).
  4. in DL V **zijn** de begrippen 'heilig' en 'uitverkoren' (**gesubstan-cieerd**) teveel gevat in de leer van Gods raadsbesluit. Is er nog wel ruimte '**voor** de bijbelse realiteit van de afval van velen die tot het geheiligde en **uitverko-ren** volk van **God** behoorden, en van hen die door hun afval 'de reiniging **van hun vroegere zonden** hadden **vergeten**' (2 Pt. 1 : 9)' (137)? De leer van de volharding der heiligen volgt een smalle lijn die ingebed moet worden in het **brede kader** van **bekering** en gehoorzaamheid (148). ➤, zal vergeten ... zonden.
- Naast deze punten die als vragen aan de DL geformuleerd zijn, noemt Smit een aantal andere. Die betreffen niet zozeer de formulering **van de DL**, maar **bepaalde mis-verstanden** die **sinds** Dordt in het **gebruik van** de leerregels steeds weer rezen. Of een vatbaarheid voor misverstand. Ik vervolg mijn nummering.
4. **Deze** **mis-verstand** **van** **de** **DL** **is** **dat** **de** **formule** **'een** **bepaald** **aantal** **mensen** **'is** **gesmeed** **(I** **7)** **Rij** **noemt** **dat** **constaterend** **en** **afstandelijk** **In** **de** **dogmatiek** **wordt** **dit** **wel** **de** **'numerus** **clausus** **',** **het** **begrensde** **aantal** **uitverkorenen** **genoemd**.
5. De **these** in II 8 dat de levend-makende en behoudende kracht van Christus' **dood** alleen aan

de uitverkorenen ten goede komt, kan makkelijk misverstaan worden. Het lijkt het aanbod der genade te beperken (stelling 7).

4. De eeuwige uitverkiezing Gods mag niet uit de volheid der Schriften geïsoleerd worden. Zonder de aanwezigheid van de remonstranten dreigt hier gevaar voor misverstand (stelling 8).
7. De vruchten der verkiezing lijken de bron te zijn die tot zekerheid over de persoonlijke verkiezing moet leiden (I 12). Dat is logische deductie in plaats van geloofsaanvaarding (147).
8. Als laatste noem ik een punt dat in een ander artikel opduikt. In een bespreking van Aleid Schilder's *Hulpeloos maar schuldig* stelt Smit: er zitten depressogene (depressie bevorderende) factoren in de gereformeerde leer, ook in de DL (153,160).

Tot zover de weergave van een aantal kritische kanttekeningen bij de tekst van de DL en het gebruik daarvan.

Verkiezing en Vrijmaking

In het volgende nummer hoop ik op de genoemde punten van kritiek in te gaan. Voordat ik afsluit nog het volgende. Ik kan mij voorstellen & kritiek op zeggwijzen van de DL onsympathiek op de vrijgemaakte lezer overkomt. Toch is in de Gereformeerde kerken door de jaren heen geworsteld met de hanteling van dit belijdenisgeschrift. Laten we daarom een samenvatting lezen die A.L.Th. de Bruijne gaf van de theologische ontwikkelingen sinds de Vrijmaking. Over de leer van de verkiezing schrijft hij dat – temidden van kritiek op Dordt in de vijftiger jaren – zowel de vrijgemaakte verbondsleer als de Dordtse verkiezingsleer gehandhaafd bleef. Hij vervolgt (ik citeer,

in helderder lay-out): 'Wel leverde dit nieuwe accenten op.

- * Het verschil tussen het bijbels spraakgebruik en de dogmatische termen werd meer bewust.
- * Nadrukkelijker koos men voor een historische ingang bij het spreken over Gods eeuwige verkiezing.
- * Dat verkiezing 'in Christus' plaatsvindt, kreeg meer aandacht.
- * En een al te sterke parallel tussen verkiezing en verwerping werd teruggewezen.⁶

Ik constateer: ook in onze traditie is het zicht op Gods verkiezing losgemaakt van dogmatische versmalling. Versmalling is altijd aan de Dordtse Leerregels gekoppeld. Die correctie kon zonder kritiek op de DL zelf plaatsvinden. Is dat vol te houden? Kunnen de leerregels aan kritiek ontkomen? Dat is in feite de vraag die Smit zijn lezers stelt.

Werk aan de winkel

In het algemeen grijpen Nederlands Gereformeerde theologen graag terug op wat wel genoemd wordt de 'Schriftbeweging van de dertiger jaren'. Ook H. Smit schreef hierover een bijdrage. Ook wordt vaak gesteld dat wij beiden teruggaan op de Vrijmaking. Ik merk daar in NG-kring in het algemeen weinig van als het gaat om wat door vrijgemaakte theologen van en na 1944 (en eventueel voor 1969) geschreven is. Zielsgraag zou ik een nadere studie van een theoloog, een Nederlands gereformeerde collega en broeder als H. Smit, lezen over de uitverkiezing. Een breder studie waarin nieuwe inzichten hun plaats krijgen onder verantwoording naar de 'vrijgemaakte' theologische traditie toe. Dat zou een welkom signaal van verlangen én respect zijn.

¹ Rapporten deputaten – Kerkelijke eenheid (Generaal Synodale Publicaties voor de G.S. Berkel en Rodenrijs 1996, m. 11) De Vuurbaak, Barneveld z.j., 65, 68, 73.

² E.A. de Boer, 'Vrijgemaakten' en Ned. ge-

ref. moeten verder praten, in: *Nederlands Dagblad* 2 maart 1996.

³ *Begeleidend schrijven. 25 Jaar Theologische StudieBegeleiding*, red. J. Bouma e.a., Buijten en Schipperheijn, Amsterdam 1994.

⁴ *Met Calvijn in de impasse? Betekent de gereformeerde leer van de uitverkiezing en evangelieprediking een blokkade voor de prediking van het evangelie?*, Uitgeverij Woord en Wereld, Ermelo 1989 (Woord en Wereld, cahier 10).

⁵ Zie voor een indruk van die studies over verbond en verkiezing A.L.Th. de Bruijne, *Een reis met uitzicht. Impressie van de theologische ontwikkeling sinds de Vrijmaking*, in: red. G. Harinck-M. te Velde, 1944 en vervolgens. *Tien maal over vijftig jaar Vrijmaking*, De Vuurbaak, Barneveld 1994, 62v.

⁶ A.L.Th. de Bruijne, a.a., 63.

N nieuws van de classes

Zwolle – De **classis** Zwolle (november 1995) sprak in reactie op een vraag van een **van** de kerken uit **dat een kerkeraad bevoegd** is zelf te bepalen **welke** onderdelen van de kerkvisitatie 'publiek zullen worden voorbereid, afgehandeld of gepubliceerd'. De **visitatie** rapporten worden in de vergaderingen **van** de classis in besloten **zitting behandeld** ter **bescherming** van de **betrokken kerk**. De classis (of een van de classiskerken) mag deze rapporten dus niet in de openbaarheid brengen. Maar de betrokken **kerkeraad** moet in staat worden geacht daar in eigen verantwoordelijkheid over te beslissen.

Amstelveen – De nieuwe indeling van classes en particuliere synoden in Noord- en Zuid-Holland heeft tot gevolg gehad &t de classis Amsterdam-Haarlem is opgeheven. Deze classis werd op 5 mei 1978 gevormd uit de **classes** Amsterdam en Haarlem. Op 7 december 1995 is de laatste vergadering gehouden in Amstelveen. Het **persverslag** besluit: 'nadat we elkaar met de **woorden** van Psalm 143 : 3 de zegen van de HERE hebben toegezongen, sluit ds. **Braaksma** deze laatste zitting van de classis **Amsterdam-Haarlem** met gebed en dankzegging'. Per dit jaar hebben de **kerken** te **Amstelveen, Amsterdam-Centrum, Amsterdam-Zuidwest** en Hoofddorp **zich** bij de nieuwe classis Amsterdam-Leiden **gevoegd**. De kerken te Beverwijk, Haarlem en **IJmuiden** komen bij de nieuwe classis Alkmaar-Haarlem.

Zeist – Sinds de generale synode van Groningen-Zuid 1978 (Acta, art. 389) is het regel dat **geadopteer-**

de kinderen pas worden gedoopt wanneer 'zij naar Nederlands recht wettig **zijn** geadopteerd'. De classis Utrecht (december 1995) vraagt via de particuliere synode de **generale synode** te verzoeken deze uitspraak, gehandhaafd in Heemse 1984/5 (Acta, art. 60), te herzien en uit te spreken dat de doop mag worden bediend m spoedig mogelijk nadat de adoptie naar het recht van het land van herkomst is **uitgesproken** en de voogdij geregeld is. Als **grond wordt hiervoor** aangevoerd, dat het naar buitenlands recht wettig geadopteerd **kind** een plaats in het verbond ontvangen heeft, ook **zonder dat de Nederlandse** rechter **een** uitspraak gedaan heeft.

Middelburg – Op haar **vergadering** van 8 **januari 19%** besloot de classis Middelburg een signaal af te geven naar het kerkverband. Men is bang dat de kerkelijke quota de pan zullen uitrijzen. Daarover wordt een brief geschreven aan de particuliere synode van het Zuiden.

Zoetermeer – De classis 's-Gravenhage heeft zich in haar laatste vergadering in de oude samenstelling (7 december 1995) bereid **verklaard** evangelisatiewerk in Groot-Den Haag te **steunen**. De **gedach-**

ten gaan uit naar de **moslims** als doelgroep.

Ridderkerk – De classis Rotterdam sprak 21 december 1995 uit er de voorkeur aan te geven zelf het evangelisatiewerk **onder** culturele minderheden in het **Rijmondgebied** te blijven bekostigen. Men wil proberen alle drie de classes van de P.S. Holland-Zuid **hierbij** te **betrekken**. Tegelijk **besloot** men de **generale synode** te vragen, 'of & **betrokken** ressorten vrijgesteld kunnen **worden** van de bijdrage voor de deputaten Aanvullende **Steun** Evangelisatiewerk (ASE) totdat de landelijke omslag voor ASE de bijdrage van de **kerken** in deze ressorten aan het evangelisatiewerk **onder** etnische minderheden overschrijdt'.

NIEUWS VAN DE PARTICULIERE SYNODEN

Leeuwarden – De particuliere synode Friesland 19% werd **geconfronteerd** met een uitzonderlijk hoog **bedrag** aan **steunaanvragen** van hulpbehoevende **kerken**. **Om-**gerekend moest van ieder kerklid in Friesland f 14,50 **gevraagd worden** om deze kerken te helpen een

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN

VAN
HO
VAN
HOT
VAN
HOTL

BOEKHANDEL
Uw boekenbestelling 010-4820488

VAN RIETSCHOTEN

Keizerswaard 8, 3078 AM Rotterdam, Winkelcentrum Keizerswaard

HOTL • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN

predikant te onderhouden. De particuliere synode besloot de gevraagde steun **toe te zeggen**, maar daarvoor niet meer dan f 10,- per lid te vragen van de Friese kerken. Voor het verschil zal de **particuliere synode** via haar deputaten art. 11 ergens anders hulp zoeken. Deputaten zullen op de tweede **zitting** (5 juni) met voorstellen komen.

Hoogvliet – De particuliere synode Holland-Zuid 1996 doet de generale synode van Berkel & Rodenrijs 1996 het voorstel om het **deputaatschap** dat de eerstvolgende **generale synode** moet **voorbereiden**, op te dragen een onderzoek in te stellen naar (1) **de mogelijkheden** om de plenaire vergaderingen van de synode te **organiseren** in een **conferentie-oord**; (2) **de voor- en nadelen** van het vergaderen in een conferentie-oord; (3) **& mogelijkheden** om door een efficiënter werkwijze kostenbesparende werken. Als gronden worden onder meer **aangevoerd** de last voor de gezinnen waar de **synodeleden** worden gehuisvest, het langdurige gemis van het kerkgebouw voor de **roepende kerk**, de **grotere geschiktheid** van een **conferentie-oord voor langdurig vergaderen**, meer privacy voor **synodeleden**.

De brief van Paulus aan de Romeinen, deel 7a van de Studiebijbel. In deze studiebijbel wordt **elke** tekst woord voor woord vertaald, er worden **een** paar vertalingen naast **elkaar gezet** en **elke** tekst wordt becommentarieerd. Uitgeverij In de Ruimte, f 125,- (470 blz.).

In de serie 'Bijbel en Exegese' Theologische Verkenningen van **de E.O. verscheen Verkenningen in de oudtestamentische messiasverwachting**, onder redactie van drs. A.G. Knevel en dr. M.J. Paul. De medewerkers **zijn** allen **afkomstig** uit evangelische kerken. Uitgeverij Kok Voorhoeve-Kampen, f 35,90 (217 blz.).

Origenes, een experimenteel theoloog uit de derde eeuw. De auteur, dr. F. Ledegang (synodaal-gereformeerd predikant te Heerenveen-Zuid), geeft een overzicht van het leven van **Origenes** en inzicht in zijn **denken**. Uitgeverij Kok Kampen, f 19,90 (88 blz.).

H. Hille en J.M. Vermeulen (afkomstig uit de Gereformeerde Gemeenten) hebben het boek **In de schaduw van het kerkelijk leven geschreven**. Het betreft de geschiedenis van de kleinste kerkverbanden binnen de gereformeerde gezindte in de twintigste eeuw, waarover tot nu toe nog weinig geschreven is. Uitgeverij De Groot Goudriaan, f 49,90 (296 blz.).

Zijn akker was de wereld, door L.J. van Valen. Het is de eerste Nederlandse biografie van **& Engelse methodist George Whitefield**, wiens naam onverbrekelijk verbonden is met de 'Great Awakening'. Uitgeverij Groen en Zoon, f 39,50 (276 blz.).

W.L. de Graaff
N
nieuw uitgekomen

Gods wil in Nederland, deel 4 van de Historische Boekerij, door R.S. Zwart (historicus). De auteur geeft aandacht aan de ideologische **veranderingen** die zich in de jaren vijftig in de confessionele partijen (KVP en ARP) voordeden. Uitgeverij Kok Kampen, f 4990 (325 blz.).

Gemeenteopbouw in een post-christelijke tijd, door dr. J.W. Kirpestein (pred. van de Hervormde Gemeente te Gouda). Het boek wil **aantonen** dat de moderne twijfel over **gemeenteopbouw** **geen** grond heeft tegenover de volle waarheid van het Evangelie van de opgestane Heer. Uitgeverij Groen en Zoon, f 19,95 (88 blz.).

Rapport deputaten: Kerkelijke eenheid, deel 11 uit de reeks Generale Synodale Publikaties. Uitgeverij De Vuurbaak, Barns veld, f 19,75 (120 blz.).

Lavend Water, de titel van een boek over de eind vorig jaar in gebruik genomen **Gereformeerde kerk** in Almere. Aan de orde **komen o.a.** de geschiedenis van de Gereformeerde Kerk, het ontwerp en het jaar van de bouw: 1995. Een exemplaar van dit boek kan besteld worden door f 20,- over te **maken** op giro 2274215 t.n.v. J.F. Huizenga, Almere, o.v.v. 'Levend Water'.

CONTROVERSE IN DE MORAAAL

A.J. Verbrugh

B boekbespreking

Drs. A.H. Poelman, directeur van de Groen van Prinsterer-Stichting in Amersfoort, schreef een boekje van 100 bladzijden, *Moraal is niet neutraal – christelijk geloof en politieke keuzes*, dat een frisse geest ademt.

Hij keek nog eens naar de ontstellende cijfers over ontkerkelijking en secularisatie in het rapport-1994 van het Sociaal en Cultureel Planbureau en vat enkele gedeelten hiervan overzichtelijk samen in het 2de hoofdstuk van zijn brochure. Zijn er in m'n samenleving nog wel mogelijkheden voor een politieke partij om vanuit het christelijk geloof iets uit te richten? (blz. 12).

Hoewel de schrijver toont dat hij de ernst van de ontkerstening van Nederland geenszins onderschat, wil hij toch niet als toeschouwer uit de verte blijven kijken. Ook al lijkt het liberale denken nu oppermachtig, terwijl de christen-democratie geen principieel verweer biedt, toch is dit geen reden tot mismoedigheid. In hoofdstuk 6 beklemtoont de auteur dat de betrouwbaarheid van de Bijbel hart en zenuw is van de christelijke politiek. Dit mag dan door niet-christenen een vooronderstelling worden genoemd; de partijen van de Verlichting hebben als vooronderstelling het geloof in de menselijke autonomie en de rede en dit bevordert de willekeur van het daarop gebaseerde beleid. Deze willekeur (onvoorspelbaarheid) is heel wat groter dan beleid dat de wet van God als richtsnoer heeft (65). Poelman wil gebruik maken van de Amerikaanse filosoof Alidair MacIntyre die de staf breekt over het Verlichtingsdenken. De Verlichting gaat uit van de rede, maar doordat de Verlichtingsethiek niet is geba-

sed op iets buiten de mens, maar juist op iets in de mens, strooien de passies van Romantiek, dieptepsychologie, enz. voortdurend zand in de motor van de rationaliteit (74). Het liberalisme dat dit wil verhinderen, leidt tot een ieder voor zich moraal. Maar over gerechtigheid en waarheid wordt niet gesproken. Deze situatie moet ons volgens Poelman aansporen de handen uit de mouwen te steken en te laten zien wat de christelijke politiek zo waardevol maakt (96). Als het christendom uit de samenleving verdwijnt, staan andere machten of ideologieën klaar om de inventaris over te nemen. Zeker, de niet-christenen in onze samenleving verwerpen de uitgangspunten van de christelijke politiek. Hier botsen wereldbeschouwingen op elkaar: de belijdenis van het geloof in God en het aanhangen van een absoluut zelfbestemmingsrecht van mensen. Hierbij is er voor de christenen geen ruimte voor compromissen (86). De auteur herinnert aan de waarschuwingen van Groen van Prinsterer, die op dit punt nog voluit actueel zijn.

De schrijver keert zich onder meer ook tegen de visie van de 'dubbeldenker', de Leidse theoloog G.G. de Kruijf. Ook De Kruijf erkent dat de kennis van God ver is weggezaakt. Hij wijst op Augustinus die de tegenstelling tussen geloof en ongeloof scherp aangaf. Het ongeloof heeft de tegenwoordige wereld lief en het geloof bemint God. Het geloof leeft zich niet uit in de wereld, want het leeft in het koninkrijk der hemelen, de *civitas Dei*. Maar deze gerechtigheid is zozeer gebonden aan de goddelijke Personen dat de gelovigen die niet op de politiek kunnen betrekken. Daarom

moet het in de staat primair gaan om het handhaven van de aardse vrede. Vandaar dat De Kruijf zegt dat in de politiek maar moet worden geaccepteerd dat binnen de parlementaire democratie een meerderheid het christelijk geloof wil loslaten en dat de primaire opgaaf is met die meerderheid de burgerlijke vrede in de samenleving te bewaren.

Poelman constateert hier terecht enige late verwantschap met Karl Barth en noemt het naïef om te menen dat in de samenleving het christelijk geloof en het autonome denken in een soort Arcadië lieflijk naast elkaar kunnen verkeren. Ten hoogste kan er sprake zijn van een agreement to disagree.

Verder geeft de brochure een bespreking van het CDA-beleid dat is gericht op het volgen van een gesecculariseerd electoraat (hoofdstuk 3) en op enkele discussies in GPV-kring over christelijke politiek in een gesecculariseerd Nederland (hoofdstuk 4). We willen echter besluiten met te wijzen op één kwestie die de auteur bij de voorbereiding tot de strijd waartoe hij ons terecht aanzet, zou kunnen overwegen.

Op blz. 18 bespreekt hij kort de historische oorzaken van de moderne secularisatie. Het begin ervan ligt in de Renaissance. Akkoord, maar daarbij wordt als verkeerd aangewezen de 'opdeling' van het leven in een geestelijken wereldlijk gebied. Toch was die verdeling zelf verre van verkeerd. Geef de keizer wat de keizer, en Gode wat Hem toekomt. Niet voor niets onderscheidde Luther de twee 'regimenten' (ordeningen of regeerwijzen). De fout van de Renaissance was dat velen van de elite uit die tijd niet wilden weten dat ook de we-

N

nieuw uitgekomen

reldlijke (burgerlijke) regering aan Christus is onderworpen – twee regimenten, één Here Christus. Maar de regeerwijzen in elk regiment zijn verschillend. Prof. J. Douma schreef naar aanleiding van het burgerlijk gebruik van de wet van God, dat dit de mensen niet zo beslissend raakt als wanneer het gaat om de innerlijkheid van het geloof in het hart. Poelman meent echter dat een politieke partij altijd de hulp van kerk en evangelisatie nodig zal hebben om zich tot het gehele volk te kunnen richten (86). Nu willen we de betekenis van de kerkelijke zending voor de christelijke politiek zeker hoog houden. Maar toch kunnen onze medeburgers voor hun vasthouden aan autonome politiek-sociale zelfbestemming zich niet verontschuldigen door op hun niet-christelijke binnenkamer te wijzen. Het gaat in de politiek niet om de binnenkamer (deze is geen rechtstreeks doel in het burgerlijke 'regiment'), maar om de politieke opstelling in de uiterlijke samenleving. Daarom kan de christelijke politiek er met 'christelijke vrijmoedigheid' (de uitdrukking is van de auteur) ook zonder E&R flink tegenaan! Ook vraagt de schrijver of het streven naar een 'christelijke staat' wel reëel is. Hij neemt daarbij uit Van Dale over dat een staat is een door geordend gezag geregeerde volksgemeenschap. Nu heeft de 'christelijke staat' in de Nederlandse politieke traditie wel een wat andere betekenis. Hij staat namelijk tegenover de 'neutrale staat' van de Verlichting. Het gaat daarbij om de zogenaamd neutrale dan wel christelijke politieke inrichting en opstelling van de staatsinstellingen resp. de burgers. Zouden we dit doel in de politiek uit het oog verliezen, dan zou dit snel kunnen leiden tot soorten van verzakelijking en neutralisering, zoals die welke prof. dr. G.G. de Kruijf voor ogen staan. Maar dit daargelaten, we waarderen dit boekje als een welkome aanmoediging en bijdrage tot inhoudsvolle discussies. Prijs f 17,50.

Uitgeverij De Banier heeft in het najaar van 1995 een hele serie kinder- en jeugdboeken uitgegeven. Het betreft boeken die door christelijke auteurs geschreven zijn. Hiermee is de mogelijkheid om verantwoorde jeugdboeken en romans aan te schaffen, uitgebreid.

Jeugd 4-8 jaar

Als mama ziek is, G. Bruinoog-Vat, f 7,90;
Bij ons thuis, Maayke van Maren, f 7,90;
Peter gaat verhuizen, C. Grandia, f 8,75;
Kim en Koos en de markt, Ina van Meeuwen-de Hoed, f 8,75;
Maaïke en Marijke bij de boswachter, J.A. Koetsier-Schokker, f 13,50;
Maaïke en Marijke op vakantie, J.A. Koetsier-Schokker, f 13,50;
Hugo en Maas-Jan, Petra van Amstel, f 8,90.

6-10 jaar (meisjes)

Maaïke en Marijke weer thuis, J.A. Koetsier-Schokker, f 13,50;
Maaïke en Marijke in een vreemd land, J.A. Koetsier-Schokker, f 13,50;
Alles anders, A. Vogelaar-van Amersfoort, f 9,75.

8-13 jaar

Pim speelt gevaarlijk spel, J.F. van der Poel, f 11,75;
Rick en Dick en de zwerver, Geesje Vogelaar-van Mourik, f 11,75;
Mijn zusje Nancie, Ineke Baron-Janssen, f 9,75.

12 jaar en ouder

Jakin, een verhaal uit de tijd van Mozes, Janwillem Blijdorp, f 17,50;
Reis naar de Vrijheid, David Gay,

f 14,75;

Jom Kippoer, de strijd tussen Joden en Arabieren, M. Kanis, f 14,75;

De RP 13 en de strijd tegen de oliecriminaliteit, Bas Mijnster, f 14,75.

Romans

Door Zijn krachtige hand, Evert Kuijt, f 28,50;

Onrustig is het hart, R. Hoogerwerf-Holleman, f 24,50;

Niemand krijgt me klein, Cocky Minderhoud-Blom f 28,50;

Toch nog Marjolein, Evert Kuijt, f 28,50;

Licht aan de horizon, Hanny van de Steeg-Stolk, f 28,50;

Vlucht voor de werkelijkheid, J.F. van der Poel, f 28,50;

Vlucht in veilige handen, Janwillem Blijdorp, f 24,50;

Schaduw en lichtglans, Trudi Blom, f 28,50.

DE VRIJMAKING – IN 1945 TE ZOETERMEER EN TE DRACHTEN

H. Veldman

B boekbespreking

Het herdenken van de Vrijmaking van 1944 heeft in een aantal gemeenten geleid tot het publiceren van een boekwerk(je) over de plaatselijke kerk en haar geschiedenis. Waar in de ene plaats alleen de Vrijmaking zelf werd beschreven, zijn er andere waar de kerkstrijd van 50 jaar geleden in een ruimer historisch overzicht wordt geplaatst. Dat laatste is het geval in de gemeenten Zoetermeer en Drachten, waar men in 1995 de Vrijmaking herdacht.

Zoetermeer

In een boekwerk van precies 100 bladzijden (A4-formaat) trekken de auteurs, D. Velvis, A. Balk-Karsenberg en J. Hoorntje, de grote lijnen van het kerkelijk leven van Zoetermeer. Eerst beschrijft men de middeleeuwse kerk van 'Soetermere', daarna komt de Reformatie van de 16e eeuw in beeld, met als eerste dorpspredikant ds. Wijnand Gerritsz. van Beeck. Via de tijd van de 'Remonstrantse twisten' en daarop aansluitend die van Jodocus van Lodensteyn, die in Zoetermeer predikant was van 1644-1650, trekken we door naar de 19e eeuw met Afscheiding (hier in 1862 een afgescheiden gemeente) en Doleantie (toen de kerk naar Zegwaart c.a. 'verhuisde'). Uiteindelijk komen we dan uit in de Gereformeerde Kerk van de 20e eeuw.

Het is een goedlopend verhaal geworden, waarin – mee aan de hand van verscheidene oude illustraties – veel plaatselijke bijzonderheden worden verwerkt in het geschied-

verhaal van deze Zuidhollandse gemeente.

In 1945 maakten 66 leden (ongeveer 10%) van de Gereformeerde Kerk zich vrij van de synodebesluiten en daarmee was Zoetermeer een kleine, hulpbehoevende kerk geworden. In de burgerlijke gemeente maakte het aantal vrijgemaakten toen slechts 1% van de bevolking uit. In 1995 is de kerkelijke gemeente uitgegroeid tot 576 leden, maar het percentage t.o.v. van de burgerlijke gemeente is gedaald tot 0,55. Zoetermeer telt nu meer dan 100.000 burgers.

Uit de beschreven jongste geschiedenis wordt wel duidelijk, dat de

kerk ook hier in de geseculariseerde wereldstad het Licht van het Evangelie wil laten schijnen!

Een kleine opmerking tot besluit: achter de namen van Koning Willem I en II behoren natuurlijk geen Arabische cijfers te staan (p. 46, 47).

Al met al: een uitgave die zeer de moeite waard is!

Drachten

In de twee gereformeerde gemeenten die Drachten nu rijk is, had men de afgelopen jaren twee kerkelijke reformatieste herdenken. De Afscheiding had plaatsgevonden in 1844, en de Vrijmaking in 1945. Aanleiding genoeg voor ds. S.S. Cnossen om zich in de historie van de laatste 150 jaar te verdiepen. Maar, zoals begrijpelijk: er kwam een breder verhaal uit deze pen. Eerst beschrijft ds. Cnossen de kerkgeschiedenis vanaf de Middeleeuwen tot de 19e eeuw (p. 7-31) en daarna gaat de auteur uitgebreid in op de historie van de Afscheiding en die van de Gereformeerde Kerk van Drachten. Ook hier heeft men een behoorlijk aantal illustraties geplaatst, al is de opmaak minder 'speels' dan die in het Zoetermeerse boek.

Intussen, een waardevol geheel!

De Regenboog
Chr. Boek- & muziekhandel
Straatweg 158 / 3621 BW Breukelen
tel. 0346-265422

Over de manier van historische-schrijving zoals ds. Cnossen die hier toepast, heb ik nog wel een paar opmerkingen en vragen. De geschiedenis van de oudste tijden, zoals die hier beschreven is, bevat eigenlijk meer maatschappij- dan kerkgeschiedenis. Vanzelfsprekend best interessant, maar ik had toch liever een sterkere gerichtheid gezien op de kerk zelf. Want het optreden van figuren als Bonifatius en Liudger – namen die in heel Nederland (maar vooral in het noorden) bekend zijn i.v.m. de kerstening – worden hier node gemist. En daarmee wordt het kader van de tijd waarin de kerk ontstond helaas verwaarloosd.

Dat gebeurt eigenlijk weer als Cnossen de tijd van de 16e-eeuwse Reformatie vertelt. Je komt geen regelrechte aanduiding tegen betreffende Luther, Zwingli, Menno Simons of Calvijn. Hun invloeden zijn wel aanwijsbaar, ook en met name in de noordelijke Nederlanden vóór 1580! Maar misschien moet ik veronderstellen dat de auteur hier veel kennis vóóronderstelt bij zijn lezers. Ik heb echter het meer-dan-sterke vermoeden dat die kennis bij velen zeer beperkt is (zo niet absent!) En juist dan wordt het lezen van deze paragrafen wel heel wat moeilijker. Een ander punt betreft de kerkgeschiedenis van ná de Reformatie. Er wordt naar verhouding nogal veel verteld over dominees – en dat zal zijn reden wel hebben vanwege de beschikbare stukken. Maar wordt het niet wat al te veel als we zelfs twee volledige hoofdstukken (met echt saai klinkende titels) op die manier gepresenteerd krijgen? Domineesgeschiedenis – je kunt er natuurlijk veel aan 'ophangen' – staat toch niet gelijk met kerkgeschiedenis? Bet sterkst is de schrijver echter in zijn weergave van de soms zeer intrigerende geschiedenis van de 20e eeuw. Vooral de 'kwestie-Staal' krijgt aandacht. Ook – maar niet alleen zo bedoeld – als aanloop naar de moeilijke weg van de Vrijmaking. Evenwel, is de kwestie uitput-

tend genoeg beschreven? Voor dit boekje kan men er genoeg aan hebben, maar men zal zijn vragen blijven stellen. Hier ontbreekt nog de literatuurverwijzing naar B. de Groot in het Jaarboek voor de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Kampen 1987, p. 88-109).

Uit het verdere betoog blijkt dat de Vrijmaking in Drachten geen haastwerk is geweest; pas na de bevrijding brandde de kerkelijke strijd helemaal los. Eén kenmerk springt er wel uit: ze vond plaats vanuit het sterke besef van het ambt van alle gelovigen. Zonder een eigen predikant ging Drachten de weg van geloofsgehoorzaamheid op. In 1947 kreeg de vrijgemaakte gemeente haar eerste herder en leraar: dr. S.S. Cnossen.

Het is een wonder van de 20e eeuw dat de Vrijmaking in een jarenlang proces ook in Drachten zoveel heeft mogen betekenen. Ds. Cnossen laat intussen de verdere geschiedenis van 50 jaar vrijgemaakt kerkelijk leven in Drachten rusten. Interessant is de bijlage van ds. Th. Hoff met een aanzet tot een sociologisch profiel van de gemeente Drachten na de Afscheiding. Een Voorwoord en Naschrift van ds. C.J. Breen maken deze uitgave compleet.

De toon in heel het boekwerk is die van de dankbaarheid voor Gods verlossingswerk in deze wereld.

N.a.v.: D. Velvis (c.s.), *Kerk op Kruispunten; de geschiedenis van de Gereformeerde Kerkse Zoetermeer*. Uitgave van de Geref. Kerk van Zoetermeer, 1995.

N.a.v.: S.S. Cnossen (c.s.), *Ik zal gedenken... Afscheiding en Vrijmaking in Drach-*

ten. Uitgave van de raden van de Gereformeerde Kerken te Drachten-Noord en Drachten-Zuid/Oost, 1995. Omvang 134 pag.; ISBN 90 90 08447 9.

Rectificatie betreffende wijlen prof. dr. G.W. Locher

In ons weekblad van 27 januari jl. herdacht ik de onlangs overleden Zwingli-biograaf Gottfried Wilhelm Locher. Daarin werd een pertinente onjuistheid vermeld die ik graag wil wegnemen. Het gaat om de mededeling dat het echtpaar Locher kinderloos zou zijn gebleven, Naar me nu pas duidelijk is geworden, leven er vier kinderen-Locher in Zwitserland. Met excuses – ook aan de familie Locher – voor mijn misvatting, geef ik deze rectificatie bij dezen door. Deze correctie dank ik Intussen aan de vriendendienst van de Amsterdamse antiquair Ton Bolland, die door prof. Locher bij testamentaire beschikking aangewezen blijkt te zijn om diens grote bibliotheek een nieuwe bestemming te geven.

H. Veldman, 15 maart 1996.

BOEK- EN KANTOORBOEKHANDEL
Nugteren

Singelpassage 11
9401 JB Assen
Tel. 0592-316190
b.g.g. en 's avonds: 310910.

Uw boekhandel voor o.a.:

- catechisatie-uitgaven
- schetsenmateriaal
- (huwelijks)bijbels
- belijdenisgeschenken
- met getallenkortingen
- en gratis inlegvellen

M

meegelezen

Bereid tot rekenschap

Onder de kop *Van binnen naar buiten* gaf ik u vorige week het begin d'r van een verhaal dat drs. H. de Jong hield voor een Nederlands-Gereformeerde **ouderlingenconferentie**. In *Opbouw van S* maart jl. stond het vervolg. De situatie **waarin de kerk** vandaag leeft, is totaal **anders dan vroeger**:

De hele bijbelse wereld is namelijk bezig weg te vallen.

De bijbelse **wereld**, wat bedoel ik daarmee? Het is de hele maatschappelijke ordening die als nasleep met het evangelie is **meegekomen** en die zich over het **gekerstende** leven van Europa heeft gelegd. De wereld werd **daardoor** omgevormd tot een soort voorhof voor de **tem**pel, een gebied waarop de **kerk** met haar normen en waarden op een **zekere** instemming van de kant **van** de niet-gelovigen kon **rekenen**. Die voorhof, die min of meer **gechristianiseerde** wereld, is vandaag bezig te verdwijnen, zoals trouwens in het boek van de Openbaring is **voorzegd** (11 : 2). Dat bedoel ik als ik zeg & de wereld van de Bijbel er bijna niet meer is.

En dat noopt ons tot **een** geduchte heroriëntatie. Aan de gang naar buiten gaat **dáárom een** tocht naar binnen vooraf. **Een** zelfonderzoek waarin wij **te** rade gaan met de **vragen** die de wereld, of **beter** gezegd: de situatie in de wereld, ons stelt. (...)

Pleit voor een passieve opstelling

Ik zou dus de gemeente in haar spontane gerichtheid naar buiten wat af willen remmen.

Wij hebben vandaag de handen vol aan onszelf. Laten wij toch eens

goed gaan nadenken over de vraag wat wij de wereld eigenlijk **te zeggen hebben**. Is het voor de **kerk een** schade om in verband **hiermee te** geven de wereld **te** zeggen: Voorlopig wegens **verbouwingswerkzaamheden** gesloten? Om dan de verkoop aan een klein **loketje** te laten doorgaan. Dat wel.

Voor diegenen namelijk die het ook vandaag bij het evangelie en bij de **kerk zoeken**. Want die zijn er zeer zeker. Maar toch een in hoofdzaak passieve opstelling en evangelisatie, die zou ik willen bepleiten. Volgens dit **woord** van de apostel Petrus: 'Weest altijd bereid om rekenschap af te leggen van de **hoop die in u is...**' (1 Petr. 3 : 15) Tot rekenschap bereid, tot verantwoording gereed, dat **klinkt** erg afwachtend en zo bedoel ik het ook. Petrus schreef zijn brief aan **een** gemeente die omgeven **was** door tegenstanders. Vervolging en laster was haar deel. De **vrouwen die** met het evangelie waren meegegaan hadden thuis van **hun mannen** veel te lijden.

Petrus zegt niet tegen haar dat zij moeten blijven spreken of getuigen, moeten blijven evangeliseren. Dat zou hun ongetwijfeld een pak slaag opleveren. Hij beveelt hun de **wandel zonder woorden** aan (1 Petr. 3 : 1 e.v.). Kwamen die **echtgenoten** daarvan onder de indruk dan zou er **misschien** weer gelegenheid **ontstaan** tot gesprek.

Maar nu eerst **maar** even niet. Dat is precies in **lijn** met **die** bereidheid om rekenschap af te leggen van zo even. Dat is even ingehouden en even afwachtend. Het laat aan de ene kant zien dat je zeker niet **minder** hoop bent in deze tijd en in deze wereld, en **van** de andere kant geeft het aan dat je een zekere

schuchterheid hebt om met die hoop **spontaan** naar buiten te treden, omdat je (en dat geldt dan voor ons in het bijzonder) de veranderde wereld van vandaag in haar eigenlijke behoefte **nog** zo weinig kent. **Van welke** kant moet je bij haar binnen **komen** wil het goede **Woord** ook het verlossende woord zijn?

Ik zeg dus niet dat onze situatie precies gelijk is aan die van de gemeente waaraan Petrus schreef. Zo'n gelijkheid is er **nooit** helemaal. Maar je merkt aan Petrus' brief wel dat er toen en daar een situatie **was** waarin weinig deuren openstonden: Om **ten dele andere** redenen dan bij **ons, maar** wij kunnen **ervan** leren. Voor **ons** lijkt het **meer zo dat wij even op** adem moeten komen van **deze tijd die zo anders is dan vroeger**.

Wat betekent dit alles voor het werk van ouderlingen in de kerk? Zij **hebben** vooral een 'binnen'-taak.

En dus, broeders ouderlingen, er is voor u werk aan de winkel. Aan u is de **zorg voor** de gemeente naar **binnen toe** toevertrouwd. Laat u niet intimideren als zou uw werk maar tweederangs en minder **belangrijk** zijn. Dat is het **niet**. Door serieus met de mensen, en dan **vooral** ook de jonge mensen, te praten, over evangelie en kerk, **maar** ook over het dagelijks **werk**, door een sfeer **te scheppen** waarin de **mensen** met hun geloofsmoeilijkheden naar voren durven komen, door te luisteren en nog eens te luisteren en samen met de ander, al **is die ook** nog zo jong en onervaren, te **zoeken** naar nieuwe **wegen** en ingangen, door elk natuurlijk!, **maar die of onder dwang leven of**

als reactie daarop niets anders ver-
tonen dan een vaak geforceerde
vrijheid van die dwang. Er ligt
daarom een heleboel huiswerk op
ons te wachten. En ik denk dat een
serieuze bezinning op al deze in-
wendige problemen op den duur
een grotere winst naar buiten zal
opleveren, dan een rechtstreeks
naar buiten treden met het evange-
lie zonder ons van die vragen en
moeilijkheden iets aan te trekken.
Reken erop dat de wereld scherp
toeziet hoe wij omgaan met de kri-
tiek die zo indringend op ons wordt
uitgebracht.

Zou het serieus ermee bezig-zijn
geen indruk maken, nog afgezien
van de nieuwe antwoorden die op
de vragen gevonden worden?

Horen jongeren er echt bij?

In De Waarheidsvriend van 7 maart jl.
schrijft J. Graveland over jonge men-
sen in de kerk. Horen zij er echt bij?
Krijgen ze de aandacht die zij nodig
hebben? Nemen we hen wel serieus?
Om dit te ontdekken werden een aan-
tal eerlijke vragen gesteld. Eerst over
de kerkdienst:

Laten we eens luisteren naar jonge-
ren, of zij het gevoel hebben erbij
te horen in de kerkdienst.

'Als ik denk aan het taalgebruik
van de predikant, dan heb ik echt
het gevoel dat het vooral om oude-
ren gaat in de kerk' (Maarten, 22
jaar).

'Buiten mijn vrienden voel ik mij
een eenling in de kerk. Meestal
voel ik mij niet aangesproken in
een kerkdienst. Soms als &preek
aansluit bij mijn wereld dan luister
ik geboeid en heb ik er iets aan.
De catechismuspreken van onze
predikant boeien mij niet. Hij ge-
bruikt in die preken veel termen die
"boven mijn pet gaan".

Ik vind het sowieso heel hinderlijk
als er veel ouderwetse termen ge-
bruikt worden. Dit is voor mij me-
de een oorzaak waardoor er zo'n
scheiding valt tussen de "kerkwe-

reld" en de wereld daarbuiten.

Misschien dat ouderen deze termen
graag horen omdat ze herinneren
aan vroeger tijden.

'k Denk dat ouderen graag vast-
houden aan hoe ze het van oudsher
gewend zijn. Zo is het altijd ge-
weest en het is voor hen bedrei-
gend wanneer dat veranderd
wordt. Een stimulans voor mij om
naar de kerk te gaan is, dat ik daar
mijn vrienden ontmoet. Dat houdt
mijerbijdenk ik.' (Peter, 19 jr.).

'Meestal ga ik twee keer per zon-
dag naar de kerk. Hier zit wel eni-
ge dwang achter van m'n ouders.
Zelf vind ik een keer ook wel vol-

doende, want als je toch niet echt
wordt aangesproken, kun je net zo
goed thuisblijven en misschien nog
iets leuks doen...

De kerk is vooral gericht op oude-
ren, maar ja, dat is misschien wel
logisch, want "de ouderen vormen
de grootste groep".

Ik merk dit vooral aan het "vakjar-
gon" van de predikant, dat door
ouderen vaak wel begrepen wordt.
Voor jongeren zou het fijn zijn als
de predikant in begrijpelijke taal
zou preken.

Ook zou hij vaker aan jongeren
kunnen vmgen waar ze mee zitten
en waarover zij meer zouden willen
weten en daarover preken.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, stoma- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als
uw kerkelijke eigendommen bij
Donatus zijn verzekerd. Gewoon,
omdat Donatus in de praktijk bewijst
er te zijn wanneer Donatus het meeste
nodig is! Bij calamiteiten van welke
omvang en aard dan ook. Op basis van
maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus
kiezen voor verantwoorde bestedingen.
Jaarlijks wordt de winst van Donatus
in de vorm van premierestitutie terug
betaald. In de afgelopen 10 jaar
bedroeg deze premierestitutie gemid-
deld maar liefst 50%!

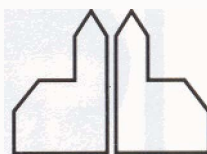
Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat
betekent dat de leden samen de kracht
van Donatus bepalen. Een gemeen-
schapsgedachte die in inmiddels toe
heeft geleid, dat er ruim 75% van alle
kerkgebouwen in Nederland bij
Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk
gesprek met één van onze adviseurs.
Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

Dat zou veel meer aanspreken en misschien niet alleen de jongeren... (Marja, 17 jr.).

'Bij ons in de kerk is er aandacht voor ouderen en jongeren. De dominee haalt in de preek de jongeren erbij, waardoor ik mij dan ook meer betrokken voel.

De andere predikanten die ik hoor, preken gelukkig ook niet over de hoofden van de jongeren heen. Soms is het wel eens moeilijk te begrijpen, dan mag het wel wat eenvoudiger... (Bert, 17 jr.).

In gesprekken blijkt iedere keer dat de kerkdienst voor jongeren **een** belangrijke graadmeter is bij de bepaling of ze serieus worden genomen in de kerk.

Uit de reacties blijkt dat **veel** daar hun vragen bij hebben. Dit mag ons ouderen, zowel ambtsdragers als 'gewone' **gemeenteleden**, wel stimuleren hieraan **meer** aandacht te geven en hiervoor ook meer aandacht te vragen.

Eenvoudig taalgebruik, het mijden van termen of op **z'n** minst het uitleggen **daarvan** en het actueel maken van de boodschap, zijn wensen van jongeren die waarschijnlijk de hele gemeente **ten** goede komen. Misschien is er alleen dit verschil: jongeren zeggen het en ouderen denken het. **Gelukkig** gebeurt het de laatste **tijd** **steeds vaker** dat **predikanten** in de kerkdienst **ook** echt de jongeren zien en aanspreken. Uit een reactie blijkt hoe dit wordt ervaren. Het geeft betrokkenheid, wanneer de jongeren **merken** dat ze er helemaal bij horen. Juist in een

tijd van kerkverlating blijkt het **van grote betekenis** of jongeren iets aan de kerkdienst beleven.

En het huisbezoek? **'Ze** komen niet voor ons...' Ontdekkende **reacties**:

'Na het overlijden van m'n vader is er regelmatig wel iemand van de kerk bij m'n moeder geweest. De dominee, een paar ouderlingen, bezoekdames en zo, maar ze kwamen niet voor mij. Ik mis m'n vader zo, maar er komt niemand voor mij..' (Stefan, 18 jr.).

'Ik heb veel aan onze dominee en onze ouderlingen. Mijn vader is ziek geweest en is nu werkloos. In die moeilijke periode is er regelmatig een ouderling geweest. Daar konden we fijn mee praten. We hadden er echt iets aan' (Peter, 16 jr.).

Uit de laatste reactie blijkt, hoe waardevol het is als er juist **ook** in moeilijke perioden in het leven van jongeren **ook** voor hen tijd en aandacht is. Zij ervaren **dan** sterk dat **zij** er **ook** helemaal bij horen.

En hoe ervaren jongeren de ouderen in de gemeente? Wat stralen die uit?

'Veel ouderen wekken de indruk dat ze het beter weten, omdat ze ouder zijn en meer hebben meegeemaakt.

Maar volgens mij zegt dat niet alles. Zo'n houding vind ik ronduit irritant. 'k Vind ouderen in de gemeente ook niet altijd even eerlijk. Ze willen vaak niet de confrontatie met jongeren aangaan en omzeilen

vaak de hete brij wanneer jongeren confronterende opmerkingen maken of vragen stellen. Ouderen mogen er best anders over denken, maar laat ze eerlijk uitleggen hoe zij het geloof beleven en alles wat daarbij komt' (Theo, 19 jr.).

'Ik vind de ouderen in onze gemeente in het algemeen niet erg positief: 'k Heb er weinig contact mee, maar je merkt in het jeugdwerk bv. dat dingen door ouderen worden tegengehouden. Zij vinden dat dingen te snel gaan en zijn bang dat dingen uit de hand lopen. Bijvoorbeeld zoiets als ritmisch zingen lijkt hun het begin van afdwalen. "Dan is de rem er g", zeggen ze dun. Zo'n houding vind ik heel jammer. Zij inspireren jongeren op deze manier niet.'

Bij de gesprekken **bleek** bij herhaling dat jongeren behoefte hebben aan eerlijke en open gesprekken. Ouderen mogen anders zijn, **mogen** ook andere gewoonten hebben, maar laat hen ons uitleggen waarom zij **dingen** belangrijk **vinden**. Laat ouderen ook echt naar ons als jongeren luisteren en zo ontdekken wat ons bezighoudt en **wat** ons **beveegt**.

Ds. A. den Broeder, Leusden:

"Steun aan het református onderwijs: een solide investering in Oost-Europa's toekomst!"

Hulpactie
Hongaarse Christelijk Onderwijs

GIRO 571777

Postbus 455 • 3770 AL Barneveld

TEL: 0342 42 35 70